

INSON HUQUQLARINI HIMOYA QILISHDA SUDLARNING ROLI

Ulmasov Muhridin Bobir o'g'li

Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti

Yurisprudensiya yo'nalishi 2-kurs talabasi

E-mail: ulmasovmuhridin426@gmail.com

Tel.: +998 94 000 03 13

Annotatsiya: Mazkur maqolada inson huquq va erkinliklarini himoya qilishda sudlarning o'ri, odil sudlovni ta'minlashdagi huquqiy mexanizmlar hamda sud hokimiyatining mustaqilligi ilmiy-huquqiy nuqtai nazardan tahlil qilingan. Inson huquqlarini himoya qilishning konstitutsiyaviy asoslari, sudlarning buzilgan huquqlarni tiklashdagi vakolatlari, xalqaro huquq normalarining sud amaliyotidagi ahamiyati hamda sud-huquq islohotlarining inson manfaatlarini ta'minlashdagi roli keng yoritilgan. Shuningdek, sud tizimida ochiqlik, shaffoflik va raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali fuqarolarning odil sudlovga bo'lgan ishonchini mustahkamlash masalalari tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: inson huquqlari, sud hokimiyati, odil sudlov, sud mustaqilligi, Konstitutsiya, huquqiy himoya, xalqaro huquq, qonun ustuvorligi, sud-huquq islohotlari, adolat.

Inson huquq va erkinliklarini ta'minlash demokratik huquqiy davlatning asosiy belgilaridan biridir. Har bir shaxsning yashash, erkinlik, sha'ni va qadr-qimmati, mulkiy hamda boshqa konstitutsiyaviy huquqlarining ishonchli himoya qilinishi davlatning eng muhim vazifalaridan hisoblanadi. Mazkur vazifani amalga oshirishda sud hokimiyati alohida o'rin egallaydi. Chunki sudlar fuqarolarning buzilgan huquqlarini tiklaydi, qonun ustuvorligini ta'minlaydi hamda davlat organlari va mansabdor shaxslarning noqonuniy qarorlari ustidan samarali nazoratni amalga oshiradi. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan sud-huquq islohotlari inson huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini yanada takomillashtirishga qaratilgan. Sudlarning mustaqilligini

mustahkamlash, fuqarolarning sudga murojaat qilish imkoniyatlarini kengaytirish, odil sudlovning ochiqligi va shaffofligini ta'minlash bo'yicha muhim huquqiy islohotlar amalga oshirilmoqda. Shu sababli inson huquqlarini himoya qilishda sudlarning o'rni va ahamiyatini ilmiy jihatdan o'rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Sud hokimiyati davlat hokimiyatining mustaqil tarmog'i bo'lib, uning asosiy vazifasi qonun ustuvorligini ta'minlash hamda fuqarolar va yuridik shaxslarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilishdan iborat. Inson huquqlarini himoya qilishda sudlarning roli, avvalo, har bir shaxsning buzilgan huquqlarini tiklash, noqonuniy qaror va harakatlarni bekor qilish hamda adolatni qaror toptirish orqali namoyon bo'ladi. Sudlar barcha ishlarni faqat qonun asosida, xolislik, mustaqillik va taraflarning tengligi tamoyillariga amal qilgan holda ko'rib chiqadi. Aynan shu tamoyillar fuqarolarning sud tizimiga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Fuqarolik, jinoyat, ma'muriy va iqtisodiy sudlar inson huquqlarini himoya qilishning turli yo'nalishlarida faoliyat yuritadi. Fuqarolik sudlari shaxsning mulkiy va shaxsiy nomulkiy huquqlarini himoya qilsa, jinoyat sudlari aybsizlik prezumpsiyasi, himoyalaniş huquqi va adolatli sud muhokamasini ta'minlaydi. Ma'muriy sudlar davlat organlari hamda mansabdor shaxslarning noqonuniy qarorlari ustidan fuqarolarning huquqlarini himoya qiladi. Iqtisodiy sudlar esa tadbirkorlik subyektlarining buzilgan huquqlarini tiklash orqali iqtisodiy faoliyat erkinligini kafolatlaydi. Bunday ixtisoslashuv sudlarning har bir yo'nalishda sifatli va samarali faoliyat yuritishiga imkon yaratadi.

Sudlarning inson huquqlarini himoya qilishdagi samaradorligi ularning mustaqilligi va daxlsizligi bilan bevosita bog'liq. Sudya faqat Konstitutsiya va qonunga bo'ysungan holda qaror qabul qilishi, har qanday tashqi bosim, aralashuv yoki manfaatlar ta'siridan xoli bo'lishi lozim. Sud mustaqilligi odil sudlovning eng muhim kafolati bo'lib, u fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilishga xizmat qiladi. Shu sababli sudyalar faoliyatining huquqiy kafolatlarini mustahkamlash va ularning kasbiy malakasini muntazam oshirib borish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Inson huquqlarini himoya qilishda xalqaro huquq normalari va xalqaro

standartlarning o'рни ham tobora ortib bormoqda. O'zbekiston inson huquqlariga oid ko'plab xalqaro shartnomalar ishtirokchisi sifatida milliy sud amaliyotida ushbu hujjatlarning tamoyillarini hisobga oladi. Xalqaro huquq normalarining qo'llanilishi fuqarolarning huquqlarini yanada kengroq himoya qilish, milliy qonunchilikni zamonaviy standartlarga mos ravishda talqin etish hamda sud qarorlarining sifatini oshirishga xizmat qiladi. Bu esa mamlakatning xalqaro maydondagi huquqiy nufuzini mustahkamlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda sud tizimini raqamlashtirish inson huquqlarini himoya qilishning samaradorligini sezilarli darajada oshirdi. Elektron sud tizimi, onlayn murojaatlar, videokonferensaloqa orqali sud majlislarini o'tkazish va sud hujjatlarining elektron shaklda taqdim etilishi fuqarolarning sudga murojaat qilish imkoniyatlarini kengaytirdi. Ayniqsa, chekka hududlarda yashovchi fuqarolar uchun ushbu yangiliklar odil sudlovdan foydalanishni yanada qulaylashtirdi. Shu bilan birga, sud faoliyatining ochiqligi va shaffofligini ta'minlash korrupsiyaning oldini olish hamda fuqarolarning sud tizimiga bo'lgan ishonchini mustahkamlashda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Biroq inson huquqlarini himoya qilish tizimini yanada rivojlantirish uchun ayrim dolzarb masalalarga e'tibor qaratish zarur. Jumladan, sud qarorlarining o'z vaqtida va to'liq ijro etilishini ta'minlash, fuqarolarning huquqiy savodxonligini oshirish, bepul yuridik yordam ko'lamini kengaytirish, sudyalarning malakasini xalqaro standartlar asosida muntazam takomillashtirish hamda sud amaliyotida yagona huquqiy yondashuvni shakllantirish odil sudlov sifatini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, sudlar inson huquq va erkinliklarini himoya qilishning eng muhim konstitutsiyaviy kafolatlaridan biri hisoblanadi. Ular qonun ustuvorligini ta'minlash, buzilgan huquqlarni tiklash, adolatni qaror toptirish va fuqarolarning davlatga bo'lgan ishonchini mustahkamlashda beqiyos ahamiyatga ega. Sudlarning mustaqilligi, xolisligi va ochiqligi odil sudlovning asosiy mezonlari bo'lib, huquqiy davlat va kuchli fuqarolik jamiyatini barpo etishda muhim o'rin tutadi. Kelgusida sud tizimini yanada takomillashtirish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, xalqaro huquq standartlarini

amaliyotga chuqur tatbiq etish hamda fuqarolarning sudga murojaat qilish imkoniyatlarini yanada kengaytirish orqali inson huquqlarini himoya qilish samaradorligini yangi bosqichga olib chiqish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining *****Sudlar to‘g‘risida*****gi Qonuni.
3. O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksi.
4. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi.
5. O‘zbekiston Respublikasining Ma‘muriy sud ishlarini yuritish to‘g‘risidagi kodeksi.
6. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi (1948).
7. Fuqarolik va siyosiy huquqlar to‘g‘risidagi xalqaro pakt (1966).
8. O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining sud amaliyotiga oid qarorlari.
9. Rustamboyev M.H. Inson huquqlari va sud hokimiyati asoslari. – Toshkent: TDYU nashriyoti.